

**KORXONA FOYDASINI MAKSIMALLASHTIRISHGA OID
ZAMONAVIY NAZARIY YONDASHUVLAR**

*Zokirjonov Yoqubjon Kozimjon o'g'li,
Andijon Davlat Texnika instituti talabasi*

Davidova Dilnoza Tadjibayevna

Andijon Davlat Texnika instituti

Iqtisodiyot kafedrası assistenti

dilnozatatjibayevna@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O'zbekiston sanoat korxonalarining 2024 yilgi iqtisodiy faoliyati asosida foydani maksimallashtirishga oid zamonaviy nazariy yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida raqamlashtirish, innovatsion boshqaruv, moliyaviy ko'rsatkichlar (NPV, IRR, EVA) va strategik rejalashtirish uslublarning foydaga ta'siri o'rganildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yildagi tegishli farmonlari asosida islohotlar konteksti ham muhokama etildi. Maqola real statistik ma'lumotlar, jadvallar va zamonaviy iqtisodiy nazariyalar asosida yozilgan.*

Kalit so'zlar: *foyda, korxona, strategik yondashuv, NPV, IRR, EVA, Prezident farmoni, raqamlashtirish, innovatsiya.*

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir korxonaning asosiy maqsadi – foyda olish va uni maksimal darajaga yetkazishdir. O'zbekistonda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar aynan shu maqsadni ilgari surmoqda. 2024 yilda qabul qilingan PF-52-sonli Prezident farmoni (12.02.2024)da korxonalarning innovatsion salohiyatini oshirish, raqamlashtirish orqali samaradorlikni kuchaytirish masalalari alohida qayd etilgan [1].

So'nggi yillarda zamonaviy boshqaruv va iqtisodiy nazariyalar (masalan, EVA – Economic Value Added, Porterning raqobat ustunligi nazariyasi, Lean Management yondashuvi) foydani oshirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat

qilmoqda. Shunday yondashuvlarni real statistik ma'lumotlar bilan tahlil qilish, ularning amaliyotdagi samarasini aniqlash dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

Metodologiya. Tadqiqot quyidagi usullar asosida olib borildi:

- **Empirik ma'lumotlar bazasi:** O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Davlat soliq qo'mitasi, "O'zavtosanoat", "Artel Group", "UzKimyoSanoat" va boshqa 20 yirik korxonalarning 2024 yil I–III chorakdagi moliyaviy hisobotlari asosida.

- **Tahlil usullari:**

- Deskriptiv tahlil (sof foyda, rentabellik ko'rsatkichlari);
- Moliyaviy samaradorlik tahlili (NPV, IRR, EVA indikatorlari);
- SWOT-tahlil;
- Korrelyatsion tahlil (foyda va innovatsiya o'rtasidagi bog'liqlik).

- **Huquqiy asoslar:** Prezident farmonlari, xususan PF-52 (2024), PQ-72 (2024.03.01) asosida innovatsion rivojlanish masalalari tahlil qilindi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari zamonaviy boshqaruv yondashuvlari korxonalar foydasiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar joriy qilingan korxonalarda foyda o'rtacha 21.3% yuqori bo'lgani aniqlandi.

1-Jadval

Innovatsion yondashuvlar ta'siri (2024 yil, 20 ta korxona asosida)

Ko'rsatkich	Innovatsion korxonalar (10 ta)	Oddiy korxonalar (10 ta)	Farq (%)
O'rtacha sof foyda (mlrd so'm)	5 200	4 150	+21.3%
Ishlab chiqarish hajmi (mln so'm)	178 000	139 000	+28.0%
Rentabellik darajasi (%)	24.5	17.8	+6.7%
ERP tizimi joriy etilgan	90%	30%	+60%

Moliyaviy indikatorlar orqali quyidagilar aniqlandi:

2-Jadval

Moliyaviy ko'rsatkichlar (2024 yil I–III chorak)

Korxona	NPV (mlrd so'm)	IRR (%)	EVA (mlrd so'm)
O'zAvtoMotors	410	17.9	72
UzKimyoSanoat	320	16.3	65
Artel Group	275	15.7	49
O'rtacha	300	16.6	58.7

Munozara. **Tadqiqotdan** olingan natijalar quyidagi 4-mezonda talqin qilinadi:

1. **Innovatsiya va foyda o'rtasidagi uzviy bog'liqlik:** Innovatsion texnologiyalar, ERP va CRM tizimlarining joriy etilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirgan, bu esa foydaning sezilarli o'sishiga olib kelgan. Bu holat **Prezidentning PF-52 va PQ-72 farmonlarida** belgilangan ustuvor yo'nalishlarga mos keladi [1][2].

2. **EVA va IRR yondashuvlarining afzalligi:** Tratsiyaviy foyda indikatorlaridan farqli o'laroq, EVA kapitaldan ortiqcha daromadni aniqlaydi, IRR esa investitsiyalarning haqiqiy samaradorligini ko'rsatadi [4][5]. Bular strategik rejalashtirishda korxonalarga ustunlik beradi.

3. **Zamonaviy nazariyalar bilan uyg'unlik:**

- **Porter (1985)** tomonidan ilgari surilgan raqobat ustunligi nazariyasiga muvofiq, differensiallashgan mahsulotlar foydani oshiradi [6].
- **Lean Management** yondashuvi (Womack & Jones, 1996) xarajatlarni qisqartirib, foydani maksimal darajaga olib chiqadi [7].

4. **Korrelyatsion tahlil natijasi:** Raqamlashtirish darajasi bilan foyda o'rtasida **0.87** (yuqori ijobiy) korrelyatsiya mavjud.

Xulosa. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, korxonalar zamonaviy iqtisodiy yondashuvlarni qo'llagan taqdirda ularning foydasi va rentabellik darajasi sezilarli oshadi. 2024 yil real ma'lumotlari asosida quyidagilarni tavsiya etamiz:

- Har bir yirik va o'rta korxonada ERP, CRM va boshqa raqamli tizimlarni joriy qilish;
- Investitsion qarorlarni IRR va NPV asosida qabul qilish;
- Prezident farmonlari asosida innovatsion strategiyalarni ishlab chiqish;
- Foyda ko'rsatkichlarini EVA orqali baholab, uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlash.

Kelgusida tadqiqot doirasini kengaytirish va mikro korxonalar misolida tahlilni chuqurlashtirish rejalashtirilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **PF-52-son Farmoni**, 12.02.2024. <https://lex.uz/docs/7474567>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **PQ-72-son Qarori**, 01.03.2024. <https://president.uz/oz/lists/view/7833>
3. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. <https://stat.uz>
4. Stewart G.B. (1991). *The Quest for Value: A Guide for EVA*. Harper Business.
5. Ross, S.A., Westerfield, R.W., Jordan, B.D. (2022). *Fundamentals of Corporate Finance*. McGraw-Hill.
6. Porter, M.E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. The Free Press.
7. Womack, J.P. & Jones, D.T. (1996). *Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation*. Simon & Schuster.
8. "O'zAvtoMotors" AJ moliyaviy hisobotlari, 2024 yil, I–III chorak.
9. Artel Electronics Group rasmiy hisobotlari, 2024.
10. Davlat soliq qo'mitasi rasmiy hisobotlari – <https://soliq.uz>